

דגם תשובות בתלמוד – מסכת בבא קמא, מס' 6281, קיץ תשפ"ה, 2025

הערה למעריכים: הדברים שכתובים בסוגריים אינם מחייבים את הנבחנים.

פרק ראשון

בפרק זה הנבחנים צריכים לענות על שש מן השאלות 1-10.

1. האיסור להזיק

- א.** צד א – יסוד החיוב הוא הבעלות על הממון. החיוב נובע מן החובה המוטלת על הבעלים לשאת בנזק שנגרם מרכושם.
צד ב – יסוד החיוב הוא חיוב השמירה. מי שחייב לשמור הוא שחייב לשלם על הנזק שנגרם.
- ב.** (1) מקרה שיש בו נפקא מינה: הבעלים מסרו לשומר את הממון שלאחר מכן הזיק, ואין לשומר כסף לשלם על הנזק. [הערה למעריכים: תלמידים שלא כתבו שאין לשומר כסף לשלם על הנזק – אין לקבל את תשובתם כלל.]
- (2) דעת הרמב"ם במקרה זה היא שהבעלים חייבים לשלם בעבור הנזק, כי גם כאשר הם מוסרים לשומר לשמור, אין החיוב נפקע מהם. לכן אם אין לשומר שקיבל על עצמו את השמירה כסף לשלם – הבעלים חייבים.
- (3) דעת ה"נימוקי יוסף" במקרה זה היא שהחיוב הוא על השומר ואילו הבעלים אינם חייבים לשלם בעבור הנזק, כי כאשר הם מוסרים לשומר, החיוב נפקע מהם וחל על השומר שקיבל על עצמו את השמירה. לכן אם אין לשומר שקיבל על עצמו את השמירה כסף לשלם – הבעלים אינם חייבים.

2. הדר בחצר חברו שלא מדעתו

- א.** (1) אדם שעשוי לשכור בתים, גר בחצר חברו שאינה עומדת להשכרה שלא מדעתו של בעל החצר.
(2) מצד אחד הדייר יכול לומר לבעל החצר: "לא גרמתי לך הפסד כי בכל מקרה לא היית משכיר את החצר, ולכן אינני צריך לשלם"; ומצד אחר בעל החצר יכול לומר לדייר: "אתה צריך לשלם לי כי נהנית מן החצר שלי, ואילו לא היית גר בחצר שלי, היית שוכר בית אחר".
(דף כ, ע"א)
- ב.** (1) במסכת בבא בתרא (דף יב, ע"ב) למדנו שכופין על מידת סדום ["זה נהנה וזה לא חסר"], כלומר מחייבים אדם להנות את חברו אם אין לו כל הפסד מכך, ואם כן, מדוע בגמרא אצלנו יש ספק בנוגע לכך ועלתה הסברה שבעל החצר יאמר לדייר שהוא צריך לשלם על הנאתו אף שבעל החצר לא הפסיד?
(2) בגמרא אצלנו מדובר על מקרה שמלכתחילה היה בעל החצר יכול למנוע מן הדייר להיכנס לחצרו [שהרי ברור שאדם רשאי למנוע מאחרים להשתמש בנכסיו], ואין זה דומה למקרים שכופין על מידת סדום [כגון נתינת חלק משדה הירושה לאחד מן האחים ששדהו קרוב לחלק זה, כאשר אין הבדל בין כל החלקים של השדה]. לכן יש מקום לסברה שבעל החצר ידרוש תשלום על הנאת הדייר אף שלא הפסיד.
(דף כ, ע"ב תוד"ה "הא איתנהי")
- ג.** (1) על פי רבי שמעון שקופ, הרמ"ה והרא"ש מחייבים במקרה זה כיוון שהדייר משתמש בחצר חברו ובכך הוא כאוכל פירותיו של חברו והרי הוא מזיק ממש בדידים [ואין זו גרמא].
(2) על פי רבי שמעון שקופ, הרמ"ה והרא"ש יסכימו עם בעלי התוספות שהדין הוא פטור כאשר אדם גירש את חברו מביתו ונעל בפניו את הדלת ובכך מנע ממנו להרוויח את דמי השכירות, אבל המגרש בעצמו לא גר שם. במקרה זה לא הגיע לידי המגרש כלום משל חברו ולכן הוא פטור כיוון שזו גרמא.

3. איש משום חיצו או משום ממונו (דף כב, ע"א)

א. (1) לפי רבי יוחנן, אדם חייב על אש זו כמו על אש שהדליק בגחלת שלו כי בשני המקרים האש היא חיצו במידה שווה.

לפי ריש לקיש, אין אדם חייב על אש זו כי היא אינה ממונו, ואדם חייב רק על אש שיצאה מן הגחלת שלו שהיא ממונו.

(2) ראייה א – בפרק הכונס מובא מקרה שאדם כופף קמתו של חברו בפני הדלקה, והדין הוא שאדם זה חייב אם האש הגיעה לקמה באמצעות רוח מצויה. ממקרה זה ברור שאפשר להתחייב גם כאשר האש אינה של המזיק.

ראייה ב – בפרק הכונס מובא מקרה שגץ יצא מתחת לפטיש והזיק, והדין הוא שהמכה בפטיש חייב אף שמן הסתם הוא הפקיר את הגץ. ממקרה זה ברור שאפשר להתחייב גם כאשר האש אינה של המזיק.

סברה – אילו הדין היה שאין אדם חייב על אש שאינה שלו, יכול היה אדם להפקיר את הגחלים ולאחר מכן להדליק את הגדיש של חברו, ולא הייתה כל אפשרות לחייב אותו על כך.

[הערה למעריכים: על התלמידים להסביר ראייה אחת מפרק הכונס א את הסברה.]

ב.

המקרה	החלק בגדיש שבעל הכלב חייב לשלם בעבורו חצי נזק	מדוע בעל הכלב משלם חצי נזק?
ריש לקיש	הכלב זרק את החררה או הגחלת על הגדיש	זהו נזק של "צרורות" שחייבים עליו חצי נזק [א: זהו נזק משונה שנחשב תולדה של "קרן תמה" שחייבים עליו חצי נזק].
רבי יוחנן	הכלב הניח את החררה או הגחלת על הגדיש	אש זו היא חיצו של הכלב והרי זה כנזק של "צרורות" שחייבים עליו חצי נזק.

4. "הייתה אבן מונחת לו בחיקו... ועמד ונפלה" וזרק אבן בשבת (דף כו, ע"ב)

א. (1) מלאכה שנעשתה בכוונה.

(2) כי לא התכוון להפיל את האבן ולהעבירה ארבע אמות ברשות הרבים או מרשות לרשות.

ב. המעשה שעשה הוא לא המעשה שהתכוון לעשות.

ג. (1) אדם שהתכוון לזרוק למרחק של ארבע אמות ובטעות זרק למרחק של שמונה אמות – חייב, כי מדבריו "כל מקום שתמצא תנוח" ברור שלא אכפת לו היכן תיפול האבן, ואם כן יש כוונה לעשיית מלאכה והמלאכה גם נעשתה, והרי זו "מלאכת מחשבת".

(2) אדם שהתכוון לזרוק למרחק של שתי אמות ובטעות זרק למרחק של ארבע אמות – פטור, כי אף על פי שמדבריו "כל מקום שתמצא תנוח", ברור שלא אכפת לו היכן תיפול האבן והמלאכה אכן נעשתה, אבל כיוון שלא הייתה לו כוונה לעשיית מלאכה אין זו "מלאכת מחשבת".

5. הטוען טענה גנב באבדה (דף נו, ע"א)

- א. המקרה: אדם שמצא אבדה טוען שגנבו ממנו את האבדה [כדי לפטור את עצמו מלהשיב את האבדה], והתברר שהוא עצמו גנב אותה.
- ב. (1) אילו היה שומר אבדה נחשב שומר שכר היה חייב לשלם את הקרן מייד [אף אם טענתו אמת] כי שומר שכר חייב על גנבה, וממילא כאשר התברר שהוא עצמו גנב את האבדה לא היה משלם כפל. החיוב בתשלומי כפל לאחר שהתברר שהוא עצמו הגנב מלמד שטענת הגנבה שטען נועדה לפטור אותו מלשלם, וממילא ברור שנחשב שומר חנם שפטור מתשלום בעבור הגנבה.
- (2) הדחייה של רב יוסף: כוונת רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן שטענת שומר האבדה היא שלסטים מזוין [שנחשב גנב מכיוון שהוא מסתתר מאנשים] גנב ממנו את האבדה, וזו טענת אונס, ולכן הוא פטור אף שנחשב שומר שכר. ממילא לאחר שהתברר שהוא עצמו גנב את האבדה, הוא משלם תשלומי כפל.
- ג. חייב בתשלום הקרן.

6. מציל עצמו בממון חברו

- א. (1) על פי רש"י, השאלה של דוד המלך הייתה: האם מותר לאדם להציל את עצמו על ידי הזקה לנכסי חברו [אף שכוונתו לשלם]?
על פי בעלי התוספות, השאלה של דוד המלך הייתה: האם המציל עצמו מסכנת נפשות על ידי הזקת ממון חברו חייב לשלם בעבור הנזק?
(דף ס, ע"ב, רש"י ד"ה "ויצילה" ותוד"ה "מהו להציל עצמו בממון חברו")
- (2) על פי הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, לדעת רש"י מותר להציל עצמו בממון חברו כאשר יש סכנת נפשות ודאית ואי אפשר להציל באופן אחר כי אין להעלות על הדעת שממון חברו יהיה חביב יותר מנפשו שלו.
- ב. (1) על פי שיטת רש"י, אסור להציל עצמו בממון חברו אף שבכוונתו לשלם, ואם כן כל שכן שאסור להציל עצמו על ידי ביזוי חברו; ואם כן אין לבזות ולנוול את המת על ידי ניתוחו אף שיש בכך פיקוח נפש לאחרים [מן הסתם המת אינו מוחל על ביזיונו].
- (2) על פי שיטת בעלי התוספות, כל ההיתר להציל עצמו בממון חברו הוא רק כאשר ישלם לחברו לאחר מכן, ואם כן בנוגע לניתוח מת כדי להציל אחרים על ידי מציאת תרופות שאי אפשר לשלם למת על ביזיונו, אסור להציל נפש על ידי ביזיון של אחר.

7. המדליק את הגדיש (דף סא, ע"ב)

א.	מוריגין וכלי בקר בגדיש	ארנקי בגדיש	ארנקי בבירה
הדין על פי רב כהנא	משלם	משלם	משלם
הדין על פי רבא	משלם	לא משלם	משלם

- ב. משלם – אין פטור "טמון" מגזרת הכתוב במדליק בתוך של חברו, ולכן משלם על מוריגין וכלי בקר שדרכם להיות בגדיש.
- לא משלם – פטור מסברה שלא היה המדליק יכול להעלות על דעתו שיניח אדם ארנקי בגדיש.
- משלם – דרך בני אדם להניח כל דבר בביתם.

8. פסיקה בדיני חבלות כיום.

- א. (1) שני התנאים: דבר מצוי ושיש בו הפסד ממון לתובע.
 (2) בדיני הודאות והלוואות לא הצריכו חכמים שיהיו דיינים מומחים [סמוכים] כדי שאנשים לא יימנעו מלהלוות כספם מחשש שיפסידו אם הלווה יכפור בהלוואה ולא יימצאו דיינים מומחים [קולא זו של חכמים מאפשרת גם לדון דינים אלה בבבל בשליחותם של הדיינים המומחים של ארץ-ישראל].
 (דף פד, ע"ב ורש"י ד"ה "מידי דהוה אהודאות והלוואות")
- ב. הגאונים תיקנו שמנדים את הנתבע עד שהוא משלם לתובע את מה שראוי לו לשלם.
 ג. (1) בית הדין צריך להקפיד לעשות היכר שאינו פועל על פי דין תורה אלא מפני צורך השעה.
 (2) הגאונים קבעו שבמקום שמחייבים קנס מפני צורך השעה אין לקבוע סכום כספי מסוים שאותו יצטרך הנתבע לשלם, אלא יש להשאיר בידיו את האפשרות להציע פיצוי כספי כראות עיניו, ובלבד שיהיה תואם למה שהם העריכו ושיערו.

9. החובל בעבד כנעני של אחרים (דף פח, ע"א)

- א. בנוגע לדין בושת נזכר בתורה הביטוי "איש ואחיו", שמלמד שהחובל משלם דמי בושת רק למי שיש לו אחווה עם ישראל. רבי יהודה סובר שעבד כנעני אין לו אחווה עם ישראל כי אסור לעבד להתחתן עם אישה ישראלית [וממילא לא יהיה לבנו אח מאם ישראלית]. לעומת זאת חכמים סוברים שעבד כנעני יש לו אחווה עם ישראל במצוות כי הוא חייב במצוות שאישה חייבת בהן.
 ב. (1) "זוממי עבד" – עדים שהעידו על עבד כנעני עדות שמחייבת אותו מיתה, והעדים נמצאו זוממים.
 (2) על פי רבי יהודה שסובר שלעבד כנעני אין אחווה עם ישראל, יש לומר שגם דין עדים זוממים לא יחול על עדים שהעידו על עבד כנעני ונמצאו זוממים, כי בנוגע לדין עדים זוממים כתוב "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כלומר שדין עדים זוממים חל רק על מי שיש לו אחווה עם מי שהוא מעיד עליו. אולם במסכת מכות למדנו שדין עדים זוממים חל גם על עדים שהעידו על עבד כנעני.
 ג. (1) לפי חכמים, יש לעבד כנעני אחווה עם ישראל, ואם כן הוא נכלל בתנאי המלוכה שהמלך יהיה "מקרב אחיו", וכשר למלכות.
 (2) עבד כנעני פסול למלכות כי משמעות התנאי שהמלך יהיה "מקרב אחיו" היא שהמלך לא רק יהיה אחיו אלא ממובחר שבאחיו, ועבד כנעני אינו מובחר שבאחיו [בגלל ייחוסו].

10. יסודות תורה שבעל פה

- א. (1) עיקר פועלם של האמוראים היה לפרש את תורתם של התנאים.
 (2) החכם המרכזי בתקופת האמוראים בארץ-ישראל היה רבי יוחנן, ובית מדרשו היה בטבריה.
 (עמ' 19)
- ב. סדר זרעים – מסכת ברכות
 סדר טהרות – מסכת נידה
 (עמ' 21)
- ג. (1) בתורה שבכתב כתובים יסודות המצוות ומהותן, והתורה שבעל פה מפרשת ומפרטת איך לקיים את המצוות.
 (2) במצוות השבת התורה שבכתב קבעה שיש לשבות ולא לעשות מלאכה, והתורה שבעל פה מפרטת אילו מלאכות אסורות, כיצד יש לשבות, כיצד יש לנהוג במכשירים חדשים וכדומה.
 (עמ' 43)

פרק שני

בפרק זה הנבחרים צריכים לענות על ארבע מן השאלות 11–15.

11. **א.** אדם הפקיד מעות אצל חברו. החבר הניח את המעות בבית קטן שעשוי מענפים של ערבה ולא קבר אותן שם, והמעות נגנבו.
ב. בנוגע לגנבה מדובר באונס כי גנבים אינם הולכים לגנוב בבתים מסוג זה שאין ממון מצוי בהם. בנוגע לאש מדובר בפשיעה כי עלולה לפרוץ שם דלקה שתשרוף את הכסף שאינו קבור באדמה.
12. המקרה: אדם הפקיד מעות אצל חברו, וכאשר ביקש המפקיד מן השומר את המעות, אמר השומר שאינו יודע היכן הניח אותן.
הדין: השומר חייב לשלם.
הטעם לדין: כל שומר שאינו יודע היכן הניח את הפיקדון, נחשב לו הדבר לפשיעה.
13. אפשר לטעון שהשומר חייב במקרה זה כי שומר שמסר לשומר – חייב, והוא מסר את המעות לאימו. הטענה שהוא יכול לטעון כדי לפטור את עצמו היא שכל מי שמפקיד פיקדון אצל שומר מביא בחשבון שייתכן שהשומר ימסור את הפיקדון לאנשי ביתו הגדולים והנאמנים, ולכן הוא צריך להיות פטור על מסירת הפיקדון לאימו.
14. אפשר לטעון שאימו של השומר חייבת במקרה זה כי היא לא קברה את המעות כדי לשומרן כראוי. הטענה שהיא יכולה לטעון כדי לפטור את עצמה היא שבנה לא אמר לה שהמעות אינן שלו, ואילו הוא היה אומר לה זאת, היא הייתה קוברת אותן.
15. **א.** השומר יכול לטעון שאדרבה, העובדה שלא אמר לה שהמעות אינן שלו הייתה צריכה לגרום לה לשמור עליהן. אם היא חשבה שהמעות הן שלו היא הייתה מקפידה יותר על השמירה עליהן וקוברת אותן.
ב. הדין הוא: השומר נשבע שמסר את המעות לאימו, והאם נשבעת שהניחה את המעות בארגזו והן נגנבו, והשומר פטור מלשלם.